

FÁBIÁN LÁSZLÓ

1876

NAGYAPÁM REGÉNYE

Úgy szállt át, olyan fölkavaró szárnyverdeséssel emlékeimen ez a búbosbanka, amely valójában csupán a Kis-Sorok vízzel, sással telt medrén röpült keresztül és tűnt el sebesen a színesedő bokrokban, mintha figyelmeztetni akarna: át lehet kelni a múltból egyenest a jövőbe, és mintha nem tudná, talán nem is tudja, mert nem tudhatja, semmi keresnivalónk a jövőben, a jelenben sem sok, ahogy két ujjal kalapja alá nyúlva kiemeltem a lila tönkű pereszket a boszorkánykör méregzöld fűvéből, nyomban visszahozhatatlan múlttá tettem eredeti létét, az meg nem oszt, nem szoroz, vajon mikor kerítünk sort az elfogyasztására, noha – szükségképpen – azáltal is tovább gyúrjuk a múltat, lapátolunk hozzá, ehhez a végtelen halmazhoz, amelyet minden hatalmassága ellenére rendre szem elől veszünk: ugyan ki tudná tekintetébe fogni a végtelent? vagy így: ugyan kinek hagyná magát a végtelen tekintetébe fogni? legjobb esetben, ha varázsát észrevesszük, ám lényegében a végtelen nem érzékelhető, mondhatni: a semmivel azonos, pedig hát... pedig hát – töprenkedem váltig – kitérhetnék a múlt kísértése elől, de minduntalan oda lyukadok ki, ha elhagynám itt, elém bukkanna amott, és természetéhez híven játszaná velem ezt a végeérhetetlen játékot, mint ahogy játssza is – egyszerre lebűvölve és megalázva, izgalmat keltve és kiábrándítva, olyan ez, mint a sértett nő kacérsága: pusztán a fölényét kívánja fitogtatni akkor is, ha nem volna fölényben, de hát ki tudná megítélni? ez pedig teljesen elborít bennünket, emiatt nem látjuk, ahogyan a szobából sem láthatjuk a házat, amelyben élünk, egyazon pillanatban nem lehetünk kinn és benn, holott mégiscsak efféle a helyzetünk az időben, amelyet csupán amiatt nem merünk azonosítani a múlttal, mert folyvást érzünk valami fenyegetést, amit jobb híján vagy gyávaságból talán jövőnek érzékelünk, amennyiben biztosan és elháríthatatlanul eljövend; mégsem minősíteném pimaszságnak a búbosbanka jelképes röpülését, hiszen ő *ártatlan* a jelképiségben, abban *ártalmas* magam vagyok, aki önteltségében minduntalan magát látja bele a világba, önnön terheivel nyugözve jelenségeit megdöbbenve látja bennük viszont saját magát, és vajon nem így vagyunk-e a múlttal, amelyet sorra a magunk múltjává óhajtunk alakítani, nem riadva vissza kisebb-nagyobb erőszaktételtől sem, mivel azt gondoljuk, igazándiból mindössze az létezik, az létezhet, az létezhetett, amihez közünk van, ebben az értelemben az elmúlt százhusz esztendő nekem nagyapámról szól, noha főhőse ennek ellenére is én vagyok: *mindenben* és *mindenkiben* én, az én kihagyhatatlan, megkerülhetetlen, megkockázatom: személytelen énem, tolakodó reflexióival, a beláthatatlanba tartó vágyakozásával, történelmietlen képzelgéseivel, retrospektív jelenével, ugrándozik ez a személytelen én, akár a kecskebak, ámbár nem mindig oktalanul: fölöttébb érdekes, sőt kedélybízsergető lenne egyetlen telefonhívással fölcsongetni a múltat, önző módon még abba is belemennék, hogy csak a távbeszélő-találmány hatósugarában, mivel 1876 már éppen tárcsázható lenne (tárcsázható, tárcsázható, ámbár kizárólag innét, mintha a túloldal büntetésben lenne), pedig nagyapám – merthogy róla lesz szó, mondom álszentül – a legszerencsésebb változatban is legföllebb belenyivákolhatna a beszélődobozba, de én

hallanám, hallgatnám önfeledten gyöngülő-erősödő sírásait, amelyekkel dédanyám tejtől duzzadó melléért epekedik, hiszen neki az a fehér, kerek domb a világmindenség, és abban a kedvezményezett helyzetben van, hogy óhaja szerint általában meg is kapja azt a mindenséget – még csak nem is üveggyolyóképpen; nem tagadom, esetenként jóleső érzéssel tölt el a világnak ez a gátlástalan kisajátítása, amely – persze – nem teszi, nem teheti sajátommá, ugyanakkor elmondhatom, megtettem mindent, hogy azzá legyen, és legalább a gesztus által belekóstolhattam a tulajdonlásába, ahogyan a kéménysőprő – akarva, akaratlan – ha fölkotor kéményembe, múltam üledékeit, beégett kormát piszkálja meg, akárha saját iszapját túrná föl, de hiszen éppen azt teszi;

múltam üledékei között letagadhatatlanul ott van nagyapám, talán nem is csupán genetikai iszap formájában, de pontosan nem ismerhető rétegben, tehát alighanem bocsánatos bűn, ha minden egyes kupacába igyekszem beletúrni magam is, ha nem vonakodom a lehetetlent kísérteni, és képzeletbeli telefonvonalamon az artikuláció legváltozatosabb fokozatait megvallatni a csecsemősivákolástól a halálhörgésig, talán még azon túl is, hiszen határt kizárólag saját eszméletem szabhat: énem zsákutcája, ha szabad ilyen szerénytelenül elrekesztenem mások elől a kutakodás útját – végül is a sors akaratából, és nagyapámnak élnie kell, *így* kell élnie, jó szívvel rám bízhatja magát, de nemigen tudna mást tenni, legföllebb egy elkallódott orvosi zárójelentés lehet még, bejegyzés valamely általam sosem látott, nem láthatott halotti anyakönyvbe (ugyan hol? ugyan kinél?), hozzám kissé körülményesen került el már a matrikula is, úgyszólván váratlanul, ötletszerűen: álltam a nemeskoltai evangélikus templom árnyékos bejárata előtt, nyári vasárnap délelőtti volt, idősebbek és fiatalabbak gyülekeztek istentiszteletre a lehetőségük és ízlésük szerint ünneplőbe öltözködve, vártam, érkezzék a tisztelendő úr, akit egy héttel korábban megkértem, nézné meg és írná ki számomra nagyapám bejegyzését a matrikulába, amit a körzeti egyházhivatalban őriznek, átadtam hozzá a szükséges adatokat: dédanyám, dédapám nevét, azt a felejthetetlen dátumot, amely a zsenynyei haranglábon hivalkodik, és amely ennek a regénynek is a címe, sajnos, a hónapnál közelebbi időpontot nem tudtam megadni, de reménykedtem, áttekinthetetlenül sok név nem szerepel a megadott esztendő október havának nemeskoltai matrikulájában (hol voltak akkor még az egyházi körzetek?), valami mindenképpen kiderül, és az alighanem a kályha lesz, ahonnet egyáltalán elindulhatok; meleg volt, mi pedig valahányan egy kicsit túlöltözködtünk a meleghez, ismertük a templom szinte télen-nyáron azonosnak tetsző hőmérsékletét, igyekeztünk annyi meleget magunkba gyűjteni, hogy kitarson az egyórás istentisztelet végéig, vizsgálgattam a gyermekkoromban szememben palotának látszó, most elhagyott paplak aggasztó állagát, az elhanyagolt, ímmel-ámmal gondozott kertet, a fölfedett létezés otromba negatívumait, egy másik kertben, kicsit távolabb, galambok búgtak, az istállókapu fölötti deszkaereszen toporogtak, béke volt, az ökumené békéje: Urunk színeváltozásának ünnepén együtt tiszteleg az evangélikus és a katolikus gyülekezet! – szívemhez közel álló módon, és mintha *éppen most* kellene ennek így lennie; türelmesen álldogáltam, ezúttal még a várakozásnak a szokásos vibrálása is hiányzott belőlem: valóban minden úgy volt, ahogyan lennie kellett;

és ahogy lenni szokott, begördült a templom elé a kis fehér autó, hozta a tisztelendő urat (nem túlságosan régen együtt temettük egyik festő barátomat, ő az egyház szertartását celebrálta, én a barátok nevében vettem búcsút), a felesége hozta, aki egyúttal a kántori teendőket is ellátja mellette, játszik a harmóniumon, ezzel a hangszerrel magam is többször kísérleteztem a vasárnapi iskolában hajdan, de az már a városban történt, ott, ahonnet ezúttal is érkeztem, ami pedig az én szerénytelen színeváltozásom: hogy talán, hogy mégis megragadhatnék valamit abból, ami végképp elveszettnek tűnik föl, valamit, ami szebb, izgatóbb minden voltnál, hiszen az a voltok voltja, nyájas erőszak önmagam ellen, a bágyadt

kényszer tudatosítása, és a magam számára szintén meglepő határozottsággal lépek a paphoz, hogy akkor most és hát miképp?

– nem találtam ilyen nevű bejegyzést az anyakönyvben –

tárgyilagos, kissé közömbösnek ható közlemény, nemigen tudom ráadni a tájszólás malaclopóját, jóllehet ebben az emberben minden találkozásunkkor ez a legmeghökkenőbb számomra, és ezen az sem változtat a legcsekélyebbet sem, hogy jómagam ugyanígy ebből a beszédmódból nőttem ki, rövidke ideig – lehet – még röstelkedtem miatta, később hagytam, maradjon belőle, ami fönnyaradni kíván, mégis fölkapom a fejem, ha teljesebbet hallok, még mindig vadászom különleges szavakra belőle, ne merüljenek feledésbe, ezúttal viszont csak a tartalom foglalkoztatott, a *nem* röpke fehér foltja, amit viszonylag gyorsan vigasztalás követett:

– a könyvet elhoztam, böngéssze át nyugodtan, hátha maga megtalálja –

a köszönet helyett majdnem az bukott ki belőlem, hogy meg hát, naná hogy meg, de türtőztettem magam, kíváncsiskodva oldalaztam a csomagtartóhoz a pap mellé, a rekesz fölnyílt, az öltözéke lapult benne, szemem nyomban a Luther-gallér makulátlan gyolcsára esett, a ruha alatt azonban megbújt a nagy alakú, barna könyv, ódivatú kötése kétséget sem hagyott felőle, hogy mi lehet, gerincén a dátum aranyozással, a tisztelendő úr a kezembe nyomta, arrébb léptem, fél kézzel előkotortam a szemüvegemet, kísétáltam a faárnyékból a napra, és fölöttem az októberi oldalnál, mivel az eddiginél is erősebben rémlett föl bennem, egy alkalommal valaki ezt a hónapot említette –

ott volt

ami eladdig csaknem legendaként élt bennem, megelevenedni látszott: szinte csecsemősírást hallottam a templom belseje felől, mint amikor a kisdedek tiltakoznak a hűvös víz ellen, egyszeriben éltek a számok a haranglábon, a temető sírkövén, étellel telt meg a kettős portrénak az a fele szintén, amelyik eddig úgyszólván absztrakcióként komorlott nagyanyám szelíd arca mellett szülőházam falán, úgy van még mindig és ugyanott, ahogyan nagyanyám hagyta, mindössze rendbe kellett hozatnom rajta a molyrágásokat (mellesleg lehet, az restaurálta a fotót, aki „eredetileg” is összehozta a két képet, ők így sosem álltak fényképezőgép elé), nagyapám bajusza, barna szeme rögvest fölfénylett bennem a bejegyzés láttán, még valami sajátos hanglejtést is fölismereni véltem: az emlékből mind sebesebben formálódott a valóság, egyre nyilvánvalóbbá vált jelenléte bennem, de hiszen éppen ilyesmit is akartam: a *rémlik, mintba látnám* fölismerését, ihlető pillanatait, a harangkondulást, amelyet – mondhatnám így – élete első perceitől fogva ismernie *kellett*, és amely ugyanúgy kong és visszhangzik bennem is, noha bennem már réges-régi üzeneteket is hordozva, amelyekről csak fölületesen állítható, hogy a múlt üzenetei, hiszen bennük pontosan az a bizonyos retrospektív jelen nyilatkozik meg, az szól mindenről, ami lehetett, lehet és ami nem lehetett és nem lehet, mert nem válogat: lenyűgöző mellérendelések gurulnak elő belőle, látszólag egymáshoz sem illeszthetők, de hát a világ sejtjei sem látszanak illeszkedni, mégis erős és szigorú összetartásban léteznek a bomlás fenyegetése nélkül, igen, ott, a nemeskoltai templom előtt, a napfény és az árnyék mezsgyéjén tanúja lehettem bizonyos értelemben nagyapám föltámadásának, előbb volt valószínűleg, mint valaha is lehetett, mivel egyszerre támadt föl minden alakjában: csecsemőként, mezítlábas őrzőgyerekként, boldog vőlegényként, katonaként és szétzilálódott, rokkant személyiségének utolsó pillanatában, ennyiféleképpen és ennek ellenére egyetlen alakban, ami – tudom – elképzelhetetlennek látszik, de így volt: határozottan ez az érzésem támadt, és szaladt bennem végig egyetlen szemvillanás alatt, féltékenyen körültekintettem, látja-e más ezt a tüneményt, erre azonban semmi jel nem mutatott, a forróság rezgettette a levegőt, az eddigi várakozók kényelmesen szivárogtak befelé a templom kapuján, toll és jegyzetpapír után turkáltam a zsebemben, mígnem ráakadtam valami fecnire, a gépkocsi csomagtartójára fektettem a könyvet, és sietve kimásoltam belőle a

nagyapámra vonatkozó teljes bejegyzést az összes furcsaságaival, anélkül, hogy ezekkel különösebben foglalkozhattam volna, vagy csupán megütköztem volna rajtuk, mert érzékelttem, igyekezniem kell, kezdődik az istentisztelet, dolgom végeztével a matrikulát visszaadtam a még mindig kívül beszélgető tisztelendő úrnak, megköszöntem, és motyogtam valamit, hogy egy alkalommal fölkeresném, meg kéne nézniem egyéb könyveket is, biztosított róla, áll szolgálatomra, mindössze telefonértesítést kér, nehogy elkerüljük egymást;

kegyes hozzám a sors – ültem be ezzel a boldog tudattal a templom padjába szeretteim oldalán, akik aligha sejtették, mi játszódik bennem –

és akkor váratlanul rá kellett döbbernem: a világ sejtjei mégiscsak szorosan egymáshoz kapcsolódnak, bogáncsként kapaszkodva egymásba, ott az a pad megértette velem, állandóan ősök árnyain taposunk, néztem és tapogattam szüette deszkáit, és legszívesebben átültem volna az első sorba, bizonyára ott ülhetett egykoron dédanyám nagyapám keresztanyjával, akinek karjában szorosan beburkolva szunnyadhatott az újszülött, szerettem volna *így is* érintkezésbe kerülni velük, a jelenettel, amely százhusz esztendővel korábban ott zajlott, miképpen – emlékszem – Pannonhalmán is meghatottan cirógattam azt az egyszerű széket, amelyben a hagyomány szerint hajdan az Árpádok ülhettek, mert a jelenvalóságnak ez a hitelesített izgalma átjárta minden porcikámat, elbirtokolt köznapi jelenlétemtől, magával ragadott a prózaiság feneketlen hombárából – újabb talányokat telepítve lassan tornyosuló talányaim köré;

bizonytalan léptekkel, meg-megtántorodva csoszogott be az idős katolikus pap, segítségre készen nyomában a céhmester, aki gondosan ügyelt a szélütött aggastyán mozdulataira, míg elvezette az oltárhoz, és ez a nekem szokatlan esemény egy csapásra elfordította figyelmemet a régmúlt vonzásától, együttérzéssel követtem a pap útját, megijesztett, ahogy megtántorodott az oltárlépcsőn megint, már-már olyannak tűnt föl, mintha visszahőkölne, ámbár – természetesen – erről szó sem lehetett, sőt, valószínűleg ő még csak félelmet sem érzett, ahogyan szavai, hangjának rezzentelen biztonsága tanúsították, fölszabadultnak látszott a betegség nyúge alól, teljességgel a szertartásnak szentelhette magát, pedig olykor mintha egy-egy gesztusa lendületesebbnek, ellenőrizetlenebbnek tetszett volna annál, amit kritika nélkül elfogadunk, sőt észrevettem azt is, hogy a mi papunk alig érzékelhetőleg állandóan szemmel tartja, holott fegyelmezett arcáról hiányzott még az aggodalom legparányibb nyoma is, és talán az is fölvetődött bennem, inkább én képzelődöm, a szereposztás egyszerűbb, következképpen az együttjátszás szintúgy összehangoltabb, megnyugtató biztonsággal azonban erről sem győződhettem meg, valahogy – minden figyelmem ellenére – kívül rekedtem áttetsző játékokon, aminek szükségképpen kellett így lennie;

rejtélyesen, de egyértelműen és bizonyosan fontos volt számomra az események végigkövetése, ennek az öregembernek a küzdelme a szolgálataival, amelyet – véltem – utolsó leheletéig fontosnak tart, és nem távolítja el még az a kiszolgáltatottság sem, amivel a betegség ajándékozta meg, tekintete erőt sugárzott, szavai önmérsékletet, kedélyt és szeretetet vegyítettek, azt a megingathatatlan meggyőződést, amely valóban csak kevesek sajátja, szorgalmasan figyeltem, de nem állhattam meg, hogy tekintetem el ne kalandozzék, kiváltképpen az oltáron akadt meg, amely a szószékre vezető falépcsőt takarta, a szószék pedig fölötte emelkedett, oda az aggastyán nem merészkedhetett, én azonban jócskán emlékeztem rá, mennyire bizarr benyomást tett rám, amikor a szószéknek ez a szokatlan elhelyezése tudatosult bennem, képtelen voltam megmagyarázni magamnak, hogyan történhetett meg, hogy erre a látványra gyerekkoromban nem figyeltem föl, pedig a magyarázat fölöttébb egyszerű: eladdig nem sok templomot ismerhettem belülről, és – persze – semmiképpen sem ismerhettem az oldenburgi főtemplomot, amely amolyan német prédikátortemplom, a szószék – mondanom sem kell – az oltár fölött, a róla elhangzó

dörgedelmek úgyszólván az Úr haragjaként artikulálnának, a bűnös lélek szinte a tekintetét sem meri fölemelni abba a mennyei magasságba, honnét a dörgedelmek vagy éppen a vaslogikájú okfejtések hullanak alá, megannyi göröngy, hant, mintha a frissen leeresztett koporsónkat döngetnék, állapítottam meg utólag magamban, hiszen eladdig azt a templomot nem láttam, eladdig azt sem sejtettem, hogy látnom kellett volna, nem a gótikus burka miatt, hanem – mint mondtam – éppen az oltára és a szószéke miatt, még pontosabban: a nemeskoltai templom szószéke miatt, amit annyira meghökkentőnek találtam, amint évek múltán látványa beleakadt a szemembe, és amint azzal a gondolattal kezdtem játszani, vajon csecsemő nagyapám... ami – természetesen – legalább olyan bizarr, mint az oltár elhelyezése: de hát és nahát egyszerre, és talán valamiféle hidat is képez – *zwischen den Zeiten* –, talán reményt ad, még ha olykor gyanúsak is a prédikátorok engesztelhetetlen ítéletei, fenyegetőzései, az én szememben esendőnek, félszegnek tetszett ott ez a megoldás, de éppen ezáltal lopta magát a szívembe, azáltal, hogy valami bizonytalan együttérzést ébreszthet bennem, noha mégsem fordított, semmiképpen sem, teljesen maga felé, érdeklődéssel vizsgáltam a padokra kitett énekeskönyveket is, vajon nem fedezek-e föl rajtuk valami ismerős vonást, de ez a megidézés sem működött, holott ennél is régebbre vágytam, mélyebbre a múltba, ha csak lehetséges, addig a keresztelőig, amelyet jószerivel már beléptem előtt vizionáltam, kedvemre lett volna, ha többet tudhatok erről a faluról abból az időből, de ennél is inkább, ha az egykori pap alakját fölidézhetem, percek után azonban ráébredtem, olyan külsőségek ezek, amelyek alig-alig érintik a lényegét (ám akkor végül mi lehet a lényeg? – kérdeztem rá nyomban magamban), a lényeg pedig kézzelfogható: ez a két lelkész bizonyára hordoz minden fontos vonást a hajdani papból: a múltat semmiképpen sem törölhetjük le valamiféle vélt jelennel, mint a megoldott számtanpéldát a palatábláról, beivódik a tárgyakba, a szokásokba, a lelkekbe, és átszarmazik mindezek utódaiba, hogy onnét folytassa életét, és kiirthatatlan, mint a csalán, fölüti fejét mindenütt, ahol nem is gyanítaná az ember, noha olykor éppen olyan váratlan és alattomos is, akár a csalán, észre sem veszed, honnét csíp beléd, te pedig kényeskedve kapsz oda a sebzést jelölő csípéshez, mivel tudatában vagy, mekkora kegyelemben volt részed, hogy pusztán a figyelmeztetést kaptad, nem az azonnali megtorlás érkezett el – illetéktelen kíváncsiskodásod fejében, holott tudod jól, éppenséggel nem illetéktelen, csak újfent átjárhatónak véltél egy szigorúan védett határt, újból tilosba merészkedtél: *Isten fekete árnyékát* kutattad, mintha áthatolhatna tekinteted az elemi sötétségen, mintha egy pompázatos rózsát próbálnál kifordítani, hogy szépségének nyitjára leljél, miközben durva gesztusoddal lerombolod pompáját, egy halom szirmot látsz csak magad előtt, és már azok is vesztek értékükből a széthullás által, hiszen teljes gazdagságukhoz hozzátartozott elrendeződésük, a szirmok helyzete és egymáshoz való viszonya a virágban, vagyis a virág nem szirm, ahogyan a szirm sem virág, hanem valami egészen más, minőségileg különböző: a múlt szilánkjait sem azonosíthatjuk a múlttal, melynek teljességre törését lehetetlen észre nem vennünk, amikor minduntalan újabb és újabb időszakmenst kebelez be végeláthatatlan birodalmába, mert hát – Istenem, milyen későn döbbenek rá! – *a múlt az idő árnyéka*, és nincs az a délidő, amely ezt az árnyékot megrövidíthetné – nem tagadom, ez a váratlan metafora szinte kiröpített a templomból, képtelen lettem volna megkeresni a szálát, amit már elvesztettem, mi több, már nem a nagyapám foglalkoztatott, nem is egyszerűen az a puzzle, amit létének megelevenítése, megidézése jelenthet vagy jelentett, sokkal inkább az, mi teszi ezt lehetővé, netán mi akadályozza, ha gátakba ütköznék, az meg kivált, miképpen simul úgy bele a létezésbe, hogy kikezdhetetlen folyamatosságával bővíthet el, hogy egyetlen pillanatra sem feslik föl, vagyis amit ma közhelyes szlengben úgy mondanánk: bírja cernával;

már megint varjak köröznek a város fölött, fekete madarak kavarnak a lelkeben: itt is, ott is fenyeget a tél, a leesett hó mint ócska hasonlat tapad a házak tetejére, egyelőre jól látszik, hogy nem tartozik az épülethez; ez a különbség később eltűnik majd, később az újabb havazás bekebelez mindent, és attól kezdve róla szól majd a világ, lelkem szájalmas áramlatai nem csitulnak: csapkodnak a múlt, a behavazott idő felé, *miértek* és *hogyanok* válaszait keresik benne, nem a reményt, balga az, aki a reményt a múltban próbálja föllelni, nem tud semmit a lét inkohereciájáról (következésképpen: koherenciájáról sem), mert a remény nem tartozhat össze a múlttal, a remény a szenvedés tartozéka, alkatrésze, ha tetszik: a lélek ráfanyalodása a léleken túlira, a *miértek* és *hogyanok* viszont fenyegetettségünk fokmérői: felhők fölött az ég;

nem tudni, mit hoznak ezek a madarak –

miképpen nem sejtetem, mit szaglász a macska a fal tövében, ahol váratlanul megcsillant sárgán egy napsugár, hiszen nem számíthatott rá, ahogyan nem számítottam én sem, ámbár egy macska... nagyapám sógornőjének mindig fekete macskái voltak, vadak, mint az őseik, az öregasszony a tornácban ült a sámliján, hosszú szoknyája a sárazott padlóig lógott, alóla itt is, ott is macskák bújtak elő, szemük szikrázott a rájuk esett fényben, de amilyen gyorsan megjelentek, olyan sebesen bújtak vissza menedékükbe, soha nem láttam, hogy az öregasszony egyet is meg tudott volna simogatni, pedig olykor-olykor megkísérelte, majd fogatlan szájából dünnögte kudarcát:

– a rosseb a kurva macskáiba –

miért éppen így, nem tudhatom, de kivétel nélkül mindig így: kalkulálva a macskák esetleges erkölcstelenségét, keze alatt folyamatosan pergett a héjából a szárazbab a zsomborba, oldalvást figyeltem mozdulatait, vártam, hogy egyszer majd nagyapámra terelje a szót, valamilyen okból azonban ez nem történt meg soha, inkább bosztohó fiait csepülte, hogy nem jön meg az eszük végre, mit ártják magukat a politikába, ellenszenve megföllebbezhetetlen volt, akár a macskák viselkedése, fiai legföllebb odáig merészkedtek: „ajaj, mama”, ami megföjhetetlen maradt, vajon szembeszegülés-e a matrónával, vagy csak vágyakozás a megértésre, mindenesetre ő ezeket a kísérletezéseket válaszra sem méltatta, ám hiába kutattam aszott arcát, a megvetésnek nyomát sem bírtam rajta fölfedezni, titokzatosnak látszott, akár a macskák a szoknyája alatt: vélemény és igazság ugyanígy bujdokolt valahol, lehetőségem sem maradt a megközelítésére, holott biztos voltam benne: erre rejteznek valahol, merészebb firtatásukhoz viszont nem akadt egyelőre elégséges státusom, ezt éreztem is, értettem is, mi több, esetenként tudomra is adták, ekképpen nem csoda az sem, hogy a nagyapám körüli hallgatás sem tűnt föl különösebben, azt ugyancsak státusom gyöngeségének számlájára terhelhettem, ez kínálkozott a legegyszerűbb magyarázatnak, mert különben nagyapám sógornője sosem volt velem szemben tartózkodó, legföllebb elvárta, egyoldalú csevegéseink arról szóljanak, amit ő megbeszélésre szán, a többi – úgy tetszett – úgysem érdemes szóra, a többi szócséplés vagy hiábavalóság, ahogyan itt a *nem akarom* általában megszépítése lehetett ennek az alárendeltségnek: beláttam, ennyi és nem több az én lehetőségem; nagyapám, ha egyetlen pillanatra ki is kukkanthatott felém a múlt fátylának valamelyik éppen fölfelő hasadékan, nyomban visszahúzódott, már-már mintha erős kéz rántotta volna vissza, én pedig sóvárogva bámultam hült helye után, magyarázatokat, elméleteket ókumlálva magamban, miért történik mindez így, jóllehet akkor valójában fogalmam sem, elképzelésem sem volt arról, miért, az csak később, csak nagyon későn villant be egy tökéletesen szokványos nyár végi délután a városban, ahol lakni kényszerültem, igen, a kényszer a megfelelő kifejezés, mivel nem mondhatom, hogy önszántamból, noha – természetesen – inkább a sors kényszere, mint bárki másé, és bármilyen különös, nagyapám sógornőjéből kevesebb gyanú áradt státusom iránt, mint bárhonnét a családból, ami egyáltalán

nem azt jelenti, hogy értette volna, legföllebb, hogy nem törődött az elkülönözéssel, irodalomról, költészetéről fecsegett velem (a macskák szoknyája alól kaffogtak), amit nagyapámtól aligha várhattam volna akkor is, ha hasonló kort ér meg, pedig nagyapámról sem lehetett még tudni, amikor a nemeskoltai keresztelő hűvös csöppjei alatt sivalkodott, mi lehet belőle, még nyitva állt az átjáró mindenféle sors felé, még kiszámítatlan csillagok hunyorogtak az októberi éjben a nemrégiben épült harangláb fölött, és dédanyám talán éppen e csillagok felé sóhajtozta el sirárait eltékozolt múltja és ismeretlen, akkor legföllebb gyanított jövője felől, amelynek körvonalai, akár a Tejúté, az elapadhatatlan végtelenbe simultak, ekképpen tágasságáról képtelen lett volna pontos fogalmat alkotni, csak azt sejtette, nagyapámmal elkezdődött valami, valami egészen más, mint ami addig volt, nagyapám tehát mérföldkő, az ő életében mindenképpen, és neki ezt tudnia *kellett*, úgy vélem, tudta is, ámbár én könnyen ítélek ekkora távlatból, könnyen és könnyelműen, hiszen ez a mérföldkő még annyira sem volt jelentékeny, hogy nagyapám nevét kiugrassa legalább a matrikulából, nekem kellett fölfedeznem, a tisztelendő úr tekintete elsiklott a mérföldkő fölött; éppenséggel azonban magam sem vagyok meggyőződve róla, hogy a végtelen mérföldkövei észrevehetőek volnának, hogy egyáltalán különösebb jelentésük lehetne ezeknek a szakaszhatároknak, noha természetük szerint időszakaszok is, talán még inkább, mint a tér darabkái: szakasznyi remény a végtelen reménytelenségben – ugyan honnét ez a minőségi különbség? és – ha meggondolom – a búbosbanka röpte ugyancsak efféle szakaszolás lehetett ott a Kis-Sorok partján, amikor annyi esztendő után megint a patakra irányította figyelmemet: innét és ide, ámbár lehetne véletlen is –

elszánt ellenfele vagyok a véletlennek

valami más mozgat mindent, valami más indította el az ilyesféle mozgássorokat is, valami más, amiről egészen pontosan nem szeretnénk tudni, micsoda, megelégszünk a találgatásokkal, beérjük a kimondatlan sejtésekkel, szókimondó sógornője nagyapámnak bizonyára odavetné: rosseb idesanyja, és ezzel a gesztussal túl is tenné magát a kérdésem, én azonban kíváncsibb lettem volna dédanyám válaszára, szembe mert volna-e nézni a kérdéssel ő is, vagy elhessegette volna a véletlenbe, miként azt a legtöbb ember teszi, én viszont egészen bizonyosan érzem, sem a patak, sem a búbosbanka nem véletlen: ez a jelkép megtalált engem, passzol rám, ha akarnám, sem vetkezhetsz le, de hát miért is akarnám? amikor éppen az ellenkezőjét kívánom, azt, hogy bármi áron derüljön föl a múlt, ami számomra jelen: vívódás egy árnyal, talán az angyal árnyával –

az angyal árnya

úgy tetszik, csak az árnyak valóságosak

Isten fekete árnyékáról beszéltem, ahogyan ezúttal is arról szólok; arról a gyanakvó tiszteletről, ami belénk rögződött, és még csak nem is a neveltetéssel, ekképpen a nagyapámra vonatkozó legszembeötlőbb jelkép mégis az lehet, hogy egy esztendő hozta őt világra a zsennyei haranglábbal, hogy azzal átellenben visíthatta el öntudatlan gyanúját a világgal szemben, amelyre ő esetleg hívatlanul érkezett, hívatlanul, de nem váratlanul, dédanyám nem lehetett olyan gyermek, hogy ne várta volna, aligha várt magyarázatot helyzetére másoktól, ámbár anyja – ha élt még egyáltalán, na, ezt kéne megnéznem még az anyakönyvekben, meg is fogom – kéznél volt, ott lehetett a saját kétségbeesetten tördelt kezénél, a kitörő hisztéria befűtött előszobájában, vagy mégsem, és a dolog egészen másként zajlott le, megannyi változat elképzelhető, elképzelem valamennyit, valószínűsíteni azonban egyiket sem tudom inkább a másikkal, bárhogy próbálkozzam, azzal kell farkasszemet néznem, hogy mély hallgatás mindenünnen a nagyapám körül, mintha mindenki készségesen, előzékenyen vagy éppen alamuszi módon rám hagyta volna a megfejtési kötelezettséget, de – persze – az is lehet, engem néznek olyan szentségtörőnek, aki kapható a családi titkok

megszellőztetésére, amihez ráadásul még bölcseleteket gyárt az időről, az emlékezetről, olyasféléről, ami számukra nem ügy, kétségkívül nem lehetett ügy nagyapámnak, mi több, dédanyámnak sem, pedig pontosan az anyakönyvben találtam néhány évnyi szakadást, amely arra mindenképpen utal, hogy fölmenőm léte annál is rejtelmesebb lehetett, mint amilyennek először elgondoltam, tulajdonképpen óvatlanul belemásztam valami hitvány detektívregény gyatra alaphelyzeteibe, előrukkoltam pletykaszintű rejtvényfejtővé, és mindezt igyekszem úgy előadni, mintha legalábbis intellektuális kaland lehetne, de hát az is, csak korántsem biztos, hogy ez a legfontosabb aspektusa, azonban nem tudhatom, ennyi idő után sem sejtetem, van-e egyáltalán ilyen aspektusa, nem becsültem-e nyomban túl a helyzetet a búbosbankajelkép által, nem kéne-e legalább azt kívánnom, bárcsak sosem rebbent volna föl az a madár! másfelől pedig a hely szelleme; hiszen az tagadhatatlanul működteti képzeletemet, leleplezhetetlenül beleavatkozik a sorsomba: három kitüntetett pont, fontos állomások egy úton, amelynek időnként puha árkában pihengetek, három szent hely, ha így jobban tetszik: a patakpart, ahol az a tarka bóbitájú madár beleröppent ebbe az idétlen mitológiába, és helyet követelt magának, a harangláb, honnét a falusi mindennapok ideje szerveződik, valamint a nemeskoltai templom, amely vallásos értelemben is szent hely, tágabb összefüggésben is mérhető, azon a nyári napon fölém boltozódott mintegy az összes sugallatával, valaha is elhangzott szertartásaival, énekeivel, örömök és jajok dallamával, amelyek egyszerre rám törtek, megéledtek bennem a ködökben tántorgó emlékekből, kitágították beszűkült szemhatáromat, egemre írták kötelezettségeimet, elsődlegesen: ki vagyok, honnét és kiből vagyok én, aki terpeszkedem ebben a világban, mintha saját tulajdonom volna, mintha csak az én tulajdonom volna, azt képelem, hogy az emlékek kizárólag az én rendelkezéseimet várják, hogy besoroljanak fontossági sorrendben a létezésbe, méltatlan helyzeteket teremtve másoknak, utólagos, tehát igazságtalan ítéleteket hozva a végtelenbe elnapolt perekben, kisajátítom a csalhatatlanság jogát, amely semmiképpen sem illette, az nem a halandó tulajdona, másra van ruházva, akár így, akár úgy, kissé még úgyabbul is, bizony számos csalódás tarkázza az ilyesféle földerítéseket, számos vargabetű nyújtja meg az utat azáltal, hogy a tévedéseknek is lehetőséget kínál, lám, a tisztelendő úr sem vette észre a matrikulában a megfelelő bejegyzést, még jó, hogy jött az ötlet, és magával hozta, és nekem valóban igencsak kevés emlékem maradt nagyapámból, jószerivel semmi, hacsak az a fénykép nem elég beszédes ott a falon, vagy az a néhány történet, amelyet gyermekei meséltek róla, ámbár még ott voltak, igen, voltak, ez még a gyerekkorhoz kötődik, nagyapám testvérei, akik közül egyet-kettőt ismertem, talán azokban volt belőle valami, de nem emlékszem, hogy valaha is beszélt volna valamelyik róla, hacsak egyiknek a fia nem, halott már az is, többé rám nem hallgat, ha kérdezném is, amit azonban mondott, azt már tudtam réges-régen még anyám nővérétől, még neki voltak a leghatározottabb emlékei róla, ugyan miként is gondoltam, hogy a titok majd éppen egy nagykönyvbe lesz beleírva, amelyet a készséges tisztelendő úr szállít, nekem pedig csak el kell olvasnom a megfelelő passzust, miképpen el is olvastam, csak hát újabb titkok bukkantak föl, legalább kettő, amelyek megfejtésére mind kevesebb a remény, noha attól a látogatástól majd a körzeti egyházhivatalban várok megvilágosodást, az újabb könyvek még szolgálhatnak némi eligazítással; minapában busszal éppen átmentem a falun, szakadt az eső, alig láttam át a párás ablakon, de nyomban eszembe jutott: ide kell majd jönnöm, itt kell majd kutakodnom, valaminek föltétlenül lennie kell a fólíánsok között, végül is a könyvek arra való, hogy őrizzék az emlékezetet a szertelen fogyatkozástól, nem tudok nem hinni benne, nemhogy idáig, de a világ végéig elmegyek, ha az segíthet keresgélésemben, hiszen föltétlenül meg kell találnom, amit keresek, noha a csattanós válasz már megérkezett azon a bizonyos nyár végi délutánon, mondhatni: betört a lelkivilágomba, koros, törekeny asszony hozta, nem láttam régen, mégis fölismertem, amint csöngetésére ajtót

nyitottam neki, de a titkok attól titkok, hogy teljességükben sosem akarnak föltárulni, akad hát velük még dolgom bőven, mondogassam bár a legfölényesebben: tudom, amit tudok –

a templomban a két pap – Urunk színeváltozása alkalmából – fölöttébb kedves igéket citált a szívemnek: a katolikus atya, az idősebb, betegsége ellenére is, színesebb, szívbemarkolóbb volt, a tisztelendő úr inkább a „fejekhez” szólt, azonban mindketten átlátták a helyzetet, mindkettőben munkált a hétköznapi ihletettség, ilyen értelemben talán egy kissé túlságosan hevesen próbáltak kedvükre valóbb istent kreálni maguknak, noha – természetesen – mélységesen hittek a Mindenhatóban, ez csupán az ördög kísértése volt, ugyanis a kísértések érkehetnek tetszetősen kegyes formákban, és ahogyan ültem a padban szeretteim jóindulatú védelmében, nyugodtan utánastraladhattam egy-egy kétes szavuknak, kifejezésüknek, lemérhettem eszmeiségüket és hatósugarukat, láttam, pontosan láttam, nemigen furakodnak ezekben a formákban a makacs parasztkobakokba, azokba inkább csak az idő eltöltése férközik, ennyi meg ennyi jár a számukra rendeltből a Följebbvalónak, de hogy mit hord össze ez a két pap, az többnyire mindegy, úgyis olyasfélét beszélnek, amikhez nekik semmi közük, én azonban már a győztes fölényével engedhettem át magam szavaiknak, zsebemben ott lapult kis jegyzetem, amelyet az anyakönyvből készítettem, rám törtek az emlékek a maguk követelőző módján, a múlt kísértése a jelen zsákutcájává változott: meddő ágak földjén bolyongok, ahogyan már valaki kivette a számból a szót, holott akár a saját szavaim lehetnének, így hát azok is mindenképpen, létezik a szavaknak az a tágassága, amely több tulajdonost befogadhat, ha nem így volna, társalogni sem tudnánk, prédikálni éppen nem, ezek ketten pedig itt tetszetősen prédikálnak valami olyasmiről, ami hozzám is közel állott rövidebb ideig, amit fölületesen akár politikának lehetne titulálni, pedig több annál, mégis távolodom tőle, szűknek és fölületesnek éreztem már, vissza akartam találni abba a szférába, amelyben otthonosabban érzem magam, jóllehet könyvet sem kell ennem, mint a prófétának –

pedig nem csak kenyérrel él az ember

Isten igéje legyen veletek – hangzott az oltár felől a szokásos módon, és már zengett az ének, amelyet szerettem, amelyet mindig együtt énekeltem a gyülekezettel, amelyet talán nagyapám is énekel, esetleg éppen ebben a templomban, teszem azt, amikor konfirmálnia kellett, mert nehezen tudom elképzelni, hogy ne konfirmált volna, miért ne nyerte volna el a megerősítést vallásában, bizonyára vele volt az Isten igéje a galíciai harcmezőn is, szüksége lehetett rá, nagy szüksége; vajon segített-e rajta?

már nem áll a faluban a tűzoltószertárház, amelynek nagy kapus helyiségében valóban a tűzoltó szerszámok kaptak helyet, középtűt a fecskendő, amely elé lovakat lehetett fogni, vödörök, csákányok, egyebek, a tömlők összetekerve a fecskendő bakján, ott száradtak meg a szerház előtti szárogatólétrán, amely kissé meggörbedve magasodott a hársfa előtt, a másik helyiségben pedig mindig akadt friss szalma, amelyre le lehetett heveredni, ha valaki éppen tűzországban állt, és elfáradt, ez a helyiség valószínűleg ezzel a sivárságával fogadta egykor nagyapámat, nagyanyám pedig ablakrácsain keresztül adta be neki a szegényes ételt, dödöllét, mácsikot, paprikás krumplit vagy csak aludttejet, amit őt éhes szájú gyerek elől elorozott, hiszen az a szerencsétlen sem halhat éhen, olykor elkísérték a gyerekei, hogy lássák az apjukat, olykor egyedül szaladt oda, mindössze pillanatokra hagyva föl a munkájával, az ige pedig nem akart végre testté lenni, hogy megváltsa nagyapámat nyomorúságából; igen, valahogy így képzeltem, ilyen egyszerűen, gyermeki fantáziával, mellőztem képzelgéseimből minden lehetséges gonosztságot, holott a gonosztságot mindig megjelenik ott, ahol egyáltalán jelen lehet, csupán a tiszta szívekből lehet kizárni, ahogyan semmiképpen sem volt helye nagyanyáméban és – csak reménykedem – netán az enyémben sem; azt viszont nem tudom, újabb szent helyként kell-e tisztelnem a tűzoltószertárházat, nagyapám szenvedéseinek groteszk

színhelyét, vagy az csupán egyetlen, noha kétségkívül kitüntetett, hely a sok közül, amelyben az élet zajlik és sorssá tömörül; nem tudom, lehetséges, végül is az emlékezet csak kiköpüli a sorsot az élet föléből, a sors azonban rögvest el is rejti a létet, betakarja véletlenszerűségeivel, esetlegességeivel, leplük alatt kiismerhetetlen cselekkkel operál, csupa trükk, ha úgy tetszik, ezt már magamról is tudnom kell, ismerem jól, amikor pedig megkísérlem extrapolálni nagyapám különösnek tetsző esetére, jelentősebb tévedésektől nemigen kell tartanom, ami megadja számomra a fölmentést, hogy belevágok ebbe a titoknyitogatásba, mert ezáltal illetékességem kétségbevonhatatlan, illetéknéppen mégiscsak egyszerre vagyok kinn és benn, amit eddig nem tartottam megoldhatónak; lám, az idő, de vajon valóban az? megkönyörült rajtam, beletaszígtál ebbe a kényes helyzetbe –

majd meglátom, mit kezdhetek a kegyel

vagy netán nem is kegy ez, inkább valamiféle átok, amely olyasmi miatt sújt, amiről jószerivel mit sem sejtetek, átok sokadízigen, és még sújtani fogja fiaimat, azok lemenőit szintúgy; nincs bennem félelem ettől az átoktól, mivel föl sem ismerem valóságos súlyát, egyelőre csak kötelezvényként érzékelem, amelyet születésemmel írtam alá, azzal, hogy pontosan ebbe a családba kellett beleszületnem, éppen ilyen bizonytalan ősoket kifognom, ha valamiben, hát ebben még legjobban mutatkozhat az átok, ám – ismétlem – nem tekintem annak, játéknak tekintem, bújócskának vagy fogócskának – ez bizonytalannak tetszik – az idővel, kiváltképpen az idő árnyával, ahogyan már jeleztem: a múlttal, amely megfoghatatlanabb még a többi megfoghatatlan árnyánál is, kilátástalan helyzetben vagyok egész játékstratégiámmal egyetemben, pedig – mint mindig – eltökélten bízom a nyelv fedezékében, ebből a fedezékből, ebből a retrospektív jelenből közelítem meg a múlt eseményeit, az egykori jelenét, jövőét, amelyeket fölényes mozdulattal söpörtem a múlt kosarába, mint amik többé már így sosem eshetnek meg, gondolom, a múlt egy kicsit erről szintén szól, ahogyan mondani szokás: mindennek van határa, talán a határnak is, ha mégis léteznék valami, aminek nincsen, nem lehet más, mint a nyelv, amely a határ határát ugyancsak képes kijelölni, az önmagáét viszont aligha, tovább nyílik minduntalan, ahogyan a matrikula röpké bejegyzései nyiladoznak tovább bennem, újabb irányokat villantanak be, amelyek eddig elkerülték figyelmemet, még akkor is, ha olyik-másik kiolvasható lett volna – teszem azt – egy múlt századi regényből, mondjuk, úgy nagyapám születésének tájékaról, de eszem ágában sincs megfontolatlanul minősítgetni az újabb irányokat, egyik éppoly tágas lehetőségeket kínálhat, mint a másik, rám van bízva, melyikkel mihez kezdek, az azonban valószínű, hogy valamit mindegyikkel próbálok: a nyelv burkából lassacskán visszahelyezem az elme burkába, kitépem őket az ismeretek és hiedelmek baljós rendszeréből, amelyek mindeddig fogva tartották őket, de – lám – miközben a megtépzott gondolatra vadászom, a szót cifrázom, mintha az már maga a gondolat lenne, vagy esetleg az is? ó, egy múlt századi regény a maga kikezdetlen bizonyosságaival, a mindentudó szerzővel, a végigmondható történettel, Viktória királynő tagadhatatlan jelenlétével, az erkölccsé stilizált blöffel, megannyi kísértés: ismeretek és hiedelmek baljós rendszere, hogy általuk vétsem el az irányt, akár most, amikor váratlanul gyarapodtak az esélyeim a dolgok közelébe jutni, ámbár az is lehetséges, csupán józan ítélőképességem apadt el: gyarapodás és apadás dialektikája – az ellentétek egységében; az azonban vitathatatlan, ha most nyugodtan és türelmesen egymáshoz illesztgetem azt a kevéske mozaikot, amely birtokomban van nagyapámmal kapcsolatosan, képes leszek valamiféle következtetésre, képes leszek a titok megközelítésére, a tévirányok kizárására, habár akár továbbra maradhatnának lehetőségek, hátha valaki más kap bele egyszer ugyanebbe a históriába, aki – fölteszem – engem szintén kalkulálni fog, mivel végérvényesen részesévé teszem magamat a történetnek, nem várom a kegyeletet tőle, nem várom az igazság kiderítését sem, az igazsággal úgysem lehet semmit sem kezdeni, az

úgynevezett igazság az, amely a legtöbbet árt a világ sorsának, az igazság harcosai a világ legelszántabb, legengesztelhetlenebb ellenségei, örültségeik elvont kegyetlenkedésekre ragadtatják őket, amitől mindenkor óva intenek, és dehogy vinném be magam – akár csak mintaképpen is – ebbe a végtelenített sztoriba, dehogy várnám el, hogy bárki ilyen disznószárral fölkenet bajnokot lásson bennem, ez esnék a legrosszabbul, ilyen utókort sem kívánok magamnak, noha – vélném – utókort nem lehet kívánni, erről talán nagyapám gyaníthatott valamit, különben átörökít legalább egy írásos megbízást, fölhatalmazást lelkesen kíváncsiskodó unokája számára, ócska, tintaceruzacsonkkal körmölt fecnit egy marhapasszus hátoldalán, hogy kívánságra igazolhassam magam – hol? ki előtt? –, ha szükséges, de hát nekem erre semmi szükségem, az én örök men_ját szálkás betűivel, olvasom és írom, ahogy éppen erőm és tehetségem engedi, bajlódom vele többet a kelleténél, mit tehetnék, ha egyszer kelletti magát, ha folyvást molesztál és bujtogat – ezek az én színeváltozásaim; ezek az én el-eltűnedező nyomaim a sok-sok mozgolódásban, nyomulásban, vonakodásban, tétovázásban, erőgyűjtésben, előrefutásban, a lankadatlan és szakadatlan mában: *ich spreche, ich suche, ich renne, ich erfinde, ich lese, ich kaufe, ich überlege, ich fabre, ich denke* usw. – ahogyan barátom jegyezte föl a saját keresztjére, amelyet a légáramlat könnyedén hintáztatott a kiállítóteremben, és ez a libegés hozzátartozott a szavak, a fogalmak súlyához, szóvá is tettem, vajha nem a létezés többértelműsége billegtet-e? kísértések és megkövült állhatatosságok megint csak barátom följegyzése szerint: *das Ich ist unteilbar*, miképpen oszthatatlan az idő is, amelyben létezni kényszerül, sőt oszthatatlan akkor is, ha már nem létezik, avagy végtelenül osztható, és akkor sem jutunk sehová, a végtelen oszthatóság ugyanis egyszerre közelítés és távolodás, röhejes csapda, ám azért gyakorta belelépünk, elszántan, várakozást mímelve, jóllehet tisztában vagyunk a helyzet teljes képtelenségével, a magunk nevetséges voltával az adott szituációban, nagyapám, a maga szintjén, valami ilyesmit ismerhetett föl, amikor úgy döntött, véget vet a racionalitás terrorjának, kivonja magát a megöröklött rabszolgaságból, mindörökre elhessegeti a félelmeket azáltal, hogy ismeretlenné teszi a maga számára, hiszen korábban jócskán kivette belőlük a részét, ő meg gátlástalanul riogat másokat, ha szeszélye úgy diktálná, pedig nagyapám mit sem ismert az idő természetéből, mit sem abszurdításából, valószínűleg az *abszurd* szót sem, nem állott, nem állhatott módjában olyan helyzetbe kerülni, amelyben ez a sokértelmű szó legalább egyik értelmét föltárta volna, ami – magától értetődik – egyáltalán nem jelenti azt, hogy helyzete sem lehetett abszurd, éppenséggel csak az lehetett, egy idő után pedig az idő legszimplább vonásai is közömbössé válhattak számára, annak sem volt jelentősége, hogy jó vagy rossz idő, hogy egy kicsit csúsztassak a fogalmak között –

nos, nekem innét, ebből a mélységből kell fölszínre hoznom az ismeretek elemeit, hogy aztán valóban megkísérelhessem az illesztgetésüket, próbálkozhassam ívek rajzolásával, még ha azok elégtelennek látszanak is egy pályáivhoz, ugyanakkor tisztában vagyok vele, hogy a műveletben majd egy szentkép mosódik szinte fölismerhetlenné, nagyanyám feledhetetlen képe, és mégis vállalkozom a kalandra, mégis elszántam magam a küzdelemre, kísértem a lehetetlent, ha úgy adódnék, noha ez túlságosan föllengzősnek hangzik, pedig kétségtelenül határokat kell áttörnem, torzító fényeket, rejteztető árnyakat kiszűrni, mélységesen alámerülni abba a jelképbe, amit az a búbosbanka szabott ki rám a Kis-Sorok partján, amelynek sekélyke vize nyomban Léthévé áradt a szimbólumban, hideg és fenyegető áradattá a meghitt csörgedezés helyett, a belénőtt sás meg kikerülhetetlen hínárrá, lábakra tekeredő békanyállá ebben a megsebzett világban, hiszen „csak jel vagyunk, s mögötte semmi”, a Léthe valóban maga a Semmi (miképpen egykor az lehetett a Neckar), tükre fölött mégis a *lebetett volna* párái kéklenek kecsegtetve, csábosan, mintha hívnának arra az egyetlen hűvös találkára, amelytől eleinte nagyapám annyira ózdkodott, amelyet azonban el mégsem háríthatott, még

ha akkor már nem is látta a párapamacsokat, egyáltalán: kideríthetetlen, látott-e még valamit, pontosabban: észlelt-e még valamit, vagy már öntudatlanul lépdelt a hínáros-békanyálas vízben, amelyben alattomos gödrök várják, hogy elnyelhessék, semmiféle veszélyérzet többé vissza nem riasztotta, végérvényesen megszűnt tartani bármitől is, észre sem vette, hogy a mitológia folyójának tükrén ugyanúgy szaladoznak a vízipókok, mint a Kis-Sorok csendesebb fölületein, és nem vetődött föl benne, vajon mit keresnek ebben az összefüggésben ezek a szerfölött érdektelen állatkák, elképzelem, ott is a csukákat kutatta, amelyek Mátyás-nap táján ívásra jöttek föl a patakba, és amelyeket ki-ki kosarakkal vagy szigonnyal ritkított pajtásai közül, mert az orvhalászat a vérükben volt, ahogyan nagyapám egész családjának, nem fegyelmezte őket semmiféle józanság, sem a csendöröké, sem a halaké, nagyapám ott viháncolt, izgult a többi kamasz között, leste szerencsését, amely túlságosan gyakran nemigen kísérthette, vitte szüleinek a csemegét, ahogyan magam is tettem hajdan, még nagyanyám életében, sosem tudta meg, hogy a Léthe vizében halászott, ahol pedig keményebb törvények büntetik az orvhalászatot, mint egyéb vizekben, elszáradt égermakkok hullottak a partról a vízbe, még aludtak a rügyek a rekettyéken és füzeken, de már a várható tavasz feszítette őket, a jég a partszegélyig szorult vissza a megpezdült mederben, nagyapám pedig a mezítlábas nyárra készült, a legeltetésre vagy a szénakaszálásra, forgatásra, gyűjtésre, kútban hűtött aludt tej hűsíti majd kiszáradt száját, és talán, naná hogy remélem: így volt, a Kis-Sorok partján akkor is fölrebbent a búbosbanka, sőt, ugyanez rebbent föl ezúttal előttem is, miként Schopenhauer macskája ugyanaz, amelyik már háromszáz évvel korábban is mosakodott az udvaron, csak hát nagyapámnak még nem jelentett jelképet, még igencsak valóságos búbosbanka volt, mondhatnám: babuta, hiszen ő bizonyára így hívta, gyerekkori pajtásaim szintén; istenem, hogy' ismertem egykor ezeket a meztéllábas nyarakat! ismertem és szerettem, élveztem az utak meleg porát a talpam alatt, a fű selymességét a réten, a sikamlós kavicsokat a patakmederben, a puha békanyálat, én már nem csúszkáltam a jégen mezítláb, mint nagybátyáim, de lehet, hogy nagyapám ezt is kipróbálta, hiszen akkoriban komoly értéket képviselt egy bakancs, meg kellett becsülni, óvni kellett olyan igénybevételektől, mint a csúszkálás, ám – gondolom – a nyári mezítlábazás többet jelentett számára is, és mire a tarlóra kellett hajtania a teheneket, talpa már megedződött, elbírt a lekaszált gabonaszárak szúróságát; így lehetett; a vele csaknem egykorú harangozó még öregkorában sem viselt nyaranta lábbelit, számtalanszor láthattam mezítláb végigrappolni a falun, vállán kasza vagy villa, gereblye, futott mindig, nyughatatlanságát csúfnevébe is belevette a falu, és hozzám az ő alakja hozta legközelebb a nagyapámét, viseletes, konya kalapja, gyűrt arca, őszén csüggő bajusza (nagyapámé is csak a fényképezés miatt lehetett fölvikszolva hegyesre), kék parasztköténye, cájgnadrágja, mozgékonysága, fürgesége, nem is értem igazán, miért képzelem nagyapámat is fürgének, talán így kívánom leküzdeni korai mozdulatlanságát, elhessegetni azt a merev arcot, amelyet csak fényképről ismerek, pedig nem is láttam mindig merevnek, gyerekkoromban eljátszottam a gondolattal, hogy folyvást követ, bárhonnét nézem, a tekintetével, azt viszont kissé igazságtalannak véltem, hogy esti imáinkkor, midőn úgyszólván az egész családot föl kellett sorolnunk, hogy az Úristen ügyeljen rájuk, nagyapámról sosem esett szó, érte – föltételezem – nagyanyám mondott el egy-egy Üdvözlégyet, amikor nagy ritkán elballagott Cicellébe, a templomba, sőt, meglehet akkor is, amikor még a mi imáink után ülve maradt ágyában, és tovább motyogta kérelmeit a kályhatűztől alig átpirosított sötétségbe, ezt a halvány fényt kihasználva mindig a kezét néztem, az egymásba fordított tenyereket, a katolikus módit, mert mi összekulcsoltuk ujjainkat, nekünk az járt, néztem ezeket az agyonerőltetett kezeket, a homály jótékonyan simította össze a ráncokat, puháknak, szépeknek tetszettek, holott valójában nagyon viseltetek voltak, szerszámnyelektől, mosólúgtól elgyötörtek, ez a kéz legalább annyit megérdemelt

volna, hogy lefoghassa nagyapám fönnakadt szemét, nem adatott meg neki ez sem, egyáltalán – háborog bennem a gondolat –, mi adatott meg neki?

mi, mi? – kérdezné vissza nagyanyám, csak hogy nyomban rá is vágassa: hát a munka – valahogy így, ilyen egyszerűen

valahogy így, ilyen egyszerűen élhetett nagyapám is, aligha lehetett kettejük között jelentősebb különbség, talán még érzékenységekben sem, nagyapám egy kicsit föltehetőleg az érzékenységebe halt bele férfikorának derekán, bizonyos helyzetekben ugyanis az érzékenység akár halálos veszedelem is lehet, az érzékenység gyakorta az önvédelem kóros hiánya, egy hasznos készség elapadása –

szerettem a babutát, ezt a ritkásan fölbukkanó madarat, egy alkalommal gyerekkoromban sikerült befognom egyet, de látszott rajta, nem bírja a kalitkát, gornyadozott, nem akart enni semmit, és – persze – nem is tudtam pontosan, mivel él, amikor szabadon van, azt hiszem, többnyire gabonaszemekkel kínáltam, legfőlleg ha legyekkel próbálkoztam, végezetül el kellett engednem, féltem, hogy elpusztul a fogságban, és nagyon csodálkoztam, amikor igencsak nehézkesen, már-már kelleetlenül vette tudomásul szabadságát, ügyetlen, lomha röpködése csipetnyi örömet sem fejezett ki, csíkos szárnyai, farktollai szépsége azonban elbűvölt akkor is, akárcsak most, ahogyan annyi év után szinte az emlékezetből fölrebbentettem, hogy összekössön valami mással, egy többé föl nem támasztható világgal, amely szinte közelebb állt nagyapáméhoz, mint az én mai világomhoz, de aminek – a sors kegyeltje: én – kis ideig még részese lehettem, mintha éppen ezt dadogta volna felém csúfolkodva a búbosbanka is az egyik szilvafa ágáról, amikor útjára engedtem, és ezt megint, amint a Kis-Sorok partnál szemembe ötlött, holott alapvető gondom mégiscsak az, miként lehetett, miként lehet részese sorsomnak nagyapám, hogyan él ő bennem, kitölti-e hiánya azt a helyet, amely az övé lehetett volna –

nagyapám – egyelőre – anyakönyvi adat, némi – noha nem akármilyen – korrekcióval a margón, ebből gyúrom ki saját arcom mintájára, ahogyan a Teremtő kiformálta leghálátlanabb teremtményét, ha hinni lehet a fámának –

nagyapám – egyelőre – az én vágyakozásom valami megfoghatatlan bizonyosság után, amely talán a történelem mélyére süllyedt, ha egyáltalán létezik olyan, hogy történelem –

nagyapám – egyelőre – félmaroknyi elbeszélés kétes hitelességű hőse vagy inkább szenvedő alanya, mert jószerivel csak szenvedésről szólnak ezek a históriák, mintha átok ülne rajta, mintha neve kimondhatatlan lenne, mintha tiltások és taszítások lengedeznének körötte, mintha sem emlék, sem varázslat... mintha –

a rafinált fikciókból ismert kvázi-hős

minden porcikám tiltakozik eme beállítás ellen, annyira nevetségesnek és illetlennek érzem, noha semmi esetre sem mondhatnék egyértelműt a magam szemszögéből, pusztán találgatásokra vagyok utalva, ösztönösen képzelek mást, ösztönösen vagy valami kiszámíthatatlan fennhéjzásból, talán általa óhajtok némi tartást nyerni magamnak, netán pontosan egy másik kvázi-hőst, hozzám közelebb állót, rám szabottabbat, egyetlen szóval: költőibbet –

na hiszen, ha valami, hát a költészet minden bizonnyal igen távol állhatott nagyapámtól!

ez azonban nem jelent semmit; ettől én még akármilyen költői föltételezésekbe bocsátkozhatom róla, ettől még kiókumlálhatom a legönkényesebben korán elfoszlott alakját, mi több, rá is igazíthatom pályájára, ha úgy tartja úri szeszélyem, ugyan ki ellenőrizhetné igazságomat, ugyan ki mondhatna ellent föltételezéseimnek? magam, igen, csak magam vagyok olyan helyzetben, hogy bármiféle képet hitelesíthessek róla, legkivált a magamét, amelyet – nyilvánvalólag – érvényesebbnek tekintek mindennél, érvényesebbnek, működőbbnek, illeszhetőbbnek a későbbi történésekhez, amelyeket jelenlétével már nem, de

hajdanvoltával föltétlenül befolyásolt; ugyan ki állíthatná komolyan, hogy az elhunytaknak nem lehet efféle szerepük? ugyan ki tenne tanúbizonytságot az ellenkezője mellett? hiszen bizonyosság soha és sehol nem lelhető, vagy ha mégis, hát az fabatkát sem ér; erre is gondolhatott a tisztelendő úr, amikor istentisztelet után kilépve a nemeskoltai templom kapuján még egyszer hozzám lépett, és biztosított, szívesen lát, ha egyéb iratokba is bele kívánnék tekinteni; bele kívánnék, mondhattam végre határozottan, addigra eltökéltem magam, nem tudom, vajon nem abból a beidegződésből-e, amely a „könyves” emberek sajátja, hogy tudniillik minden igazság a könyvekben lelhető föl, csupán a megfelelő helyeket kell fölütni, a megfelelő passzusokat olvasni, eltöltött a remény, hogy mindenképpen ráakadok a megfelelő könyvre, föllelem a megfelelő passzusokat, mert mindig hittem, minden könyv – bizonyos értelemben – a sors könyve, amit olvasok, vitathatatlanul a sorsomé, azzá lett, mielőtt belelapoztam volna, nem az olvasásom tette azzá, az csupán a megfelelő passzust választotta ki a már létezők közül, azt, amelyik legkivált illik rám, amit akár magam írhattam volna (vagy írtam?) – szabadon, önszántamból, hogyan érezhetném a kezét, amely ilyenkor a kezemet fogja, teszem azt: éppen nagyapám csontkeze, ami – természetesen – pontosan olyan jelkép, mint a búbosbanka, soha, de soha nem lesz megfejthető, ha mégis, csak én fejthetem meg, valahogy olyasféleképpen, ahogyan ezúttal teszem: beírom, átírom, kíírom, mivel az író ír, az olvasó meg olvas...

tisztelendő úr, köszönöm a segítségét!